

Data kring Berling Antikva

Som tidigare nämnts började mina studier kring bokstavsformer under 30-talet. Intresset väcktes redan när jag gick i Skolan för bokhantverk åren 1929–31. Där var då Bertha Svensson lärare i textning. Vi fick börja med att rita versaler i medievalantikva. Som förlaga hade vi ett tryckt alfabet i en liten grad och dessutom kunde vi följa ett exempel i större skala som hon ritat upp på svarta tavlan. Det var mycket spännande att se henne frambringa dessa klara former och det blev ögonblick som väckte min förundran.

I skolan fanns inget bibliotek men däremot utländska facktidsskrifter, i synnerhet tyska. Vi hade också tidskrifterna *Nordisk Boktryckarekonst* och *Grafiskt Forum*. Genom studiet av dessa mötte jag den stora världens typografi och bokstavskonst.

I detta avseende är Sverige tyskinfluerat och var det sedan boktryckarkonstens tidigaste år. Nästan allt material – tryckpressar och trycktyper – inhämtades från Tyskland, även kunskaperna. Det är först efter andra världskriget som vi blivit mer anglofila och därmed också inriktade på latinskt mönster i typfloran.

Från första början bär jag alltså på en tysk grundskolning, som mer och luttras genom studiet av de latinska bokstavsformerna. Detta föregicks av flera års experimenterande med funkisstilen som inspirerande medel. Under ett par år gjorde jag mängder av skisser som sändes till Berlingska Stilgjuteriet i Lund. Jag gav inte upp och äntligen blev två förslag antagna. Det var Parad och Lunda, två typsnitt avsedda för accidenstryck. Trots att försäljningen gick bra kände jag att det var tid för uppbrott från den här sortens fantasiskapelser.

Vid sidan av mitt dagliga arbete som sättnare ägnade jag mig nu åt antikvastudier. Ju mer jag trängde in på denna klassiska mark desto mer insåg jag att formerna hade sitt ursprung i den tidiga handskriften.

Den antikva som jag ständigt hade som målsättning skulle vara öppen och formad i klara linjer, utan inslag av vår tids stilriktning. Det måste alltså bli en renässansantikva och förebilden fanns hos ett litet antal latinska boktryckare. Jag nämner några av dessa, som har haft ett klart inflytande. Aldus Manutius och Nicolas Jenson, Venedig, Claude Garamond, Paris.

Under åren kring 1950-talet mognade tankarna kring den yttre formen och problemet med serifferna. Det viktiga var att fastslå en orubblig modul för alla delar och sedan följa denna konsekvent.

Berlingska Stilgjuteriet i Lund gav mig år 1937 i uppdrag att teckna en antikvastil. Jag kunde ta god tid på mig och det behövdes med tanke på mina begränsade kunskaper, jag var ju i det närmaste självlärd. År 1941 låg de första utkasterna klara.

Studierna för professor Steinar-Prag i Stockholm under 30-talet hade redan fått mina tankar att mogna så jag hade en klar bild av en bokstavsform som kunde bli ett antikvatypsnitt. En studietid vid Gewerbeschule i Basel 1946–47 bidrog till större säkerhet. Min lärare Jan Tschichold inspirerade till typografiska övningar inom funktionalismen, men också till den symmetriska boktypografin och den klassiska antikvabokstaven.

Under åren 1941–44 tecknades originalen på nytt i två omgångar. Detta tog jag som en generalrepetition innan jag visade origi-

nalen för min uppdragsgivare. Berlings hade då bytt ägare. Det var boktryckarfamiljen Håkan Ohlsson som övertog ledningen, tillsammans med sönerna Per Håkan och Sven Håkan.

Mina skisser var tecknade i tusch på rutat papper och hade en viss pregnans, men var inte färdiga så att de kunde användas för gravering. Ett kontrakt skrevs som berörde både stilgjutning och matristillverkning. Då visste vi inget om den kommande fototekniska utvecklingen som började tjugo år senare.

Nu gjordes ett program för uppritning av originalen. I första hand rörde det sig om 25 bokstäver i versaler och gemena till antikva (rak) och kursiv, alltså 100 original. Siffror, accenter och interpunktionstecken skulle tecknas när en provgravering gjorts. Dessförinnan måste en modul fastställas. Det måste finnas ett enhetsmått och en formering som upptas lika från bokstav till bokstav.

Det var med både nyfikenhet och rädsla jag inväntade det första provtrycket av de graverade stämplarna. Men jag blev lugnad. Grovleken i linjespelet var exakt vad jag eftersträvat, och det måste konstateras innan komplett alfabet, antikva och kursiv i 28 p, igångsattes.

Nu är vi inne på 1950-talet och jag befinner mig hos Norstedts. Berling antikvan låg färdig och det första resultatet var några gjutna smågrader som premiärvisades i ett tryck med Hjalmar Gullbergs dikt "Den heliga natten" 1955. Norstedts anskaffade Berling 1952. Den förekom då endast som handstil i avvaktan på matriser. Berlings startade egen tillverkning, och från 50-talet blev Norstedts skönlitteratur till större delen tryckt med Berling. Det största bokverket med Berling blev "Bibeln med Rem-

brandts bilder” 1954. Denna blev mycket uppmärksammas och står nu som ett monument i svensk bokkonst.

Nu finner vi Berling i praktiskt taget alla sammanhang tack vare fotosättning genom fonter från bl a Berthold och Linotype, genom dekaler från Esselte-Letraset och Meconorma, för postscriptsystemet på Megafont. Berling har förts över från blytid till den nya tekniken.

Ur *Vandring bland bokstavsformer* (1990) av Karl-Erik Forsberg, här satt med Berling Antiqua, 12/16.

Exempel på Berling antikva och kursiv, 26 p.

Sin största betydelse har den
GENOM SIN TRO KUNDE

Under tiden kom han in
REGLER FÖR POESINS

Akademikerna hade i början
TIDIGT FICK HAN DOCK

Jonas och draken är den
KONFLIKT I NUTIDA